

Н. В. Швець,*кандидат економічних наук,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк,***Г. З. Шевцова,***доктор економічних наук,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ

Постановка проблеми. Геополітичні, суспільно-політичні та фінансово-економічні біфуркації останніх років суттєво вплинули на стан, структуру, конкурентоспроможність та перспективи промислового комплексу України. Натиску деструктивних чинників не була протиставлена обґрунтована антикризова промислова політики держави, що обумовило руйнування важливих традиційних виробничих ланцюгів, занепад цілих секторів промисловості, деградацію їх виробничого, технологічного та трудового потенціалів. Ці тенденції у сучасній економічній науці прийнято позначати як деіндустріалізація [1-4]. Але на відміну від світових трендів деіндустріалізації погіршення стану української промисловості відбувається як у кількісному, так і в якісному аспектах.

Унаслідок цих процесів відбулися значні зрушення у галузевій структурі української промисловості та рівні конкурентоспроможності її основних секторів. Ряд галузей і виробництв, які ще донедавна забезпечували значну частку валових показників промисловості, перебувають у перманентній кризі і поступово втрачають свій потенціал. Так, якщо в 2011 р. у структурі обсягу реалізованої промислової продукції питома вага виробництва хімічних речовин і хімічної продукції становила 4,3%, то у 2016 р. вона зменшилася до 2,8% [5]. Ще більш показовим є падіння впродовж цього періоду частки хімічної продукції (включаючи фармацевтику, полімерні матеріали та пластмаси) у структурі експорту України з 9,3 до 5,4% (розраховано за даними [6]). Така динаміка свідчить про значне скорочення конкурентоспроможності галузі, але для детального аналізу його причин та виявлення рушійних сил відновлення доцільно використовувати спеціальні методичні підходи, удосконалені з урахуванням галузевого аспекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання сутності конкурентоспроможності галузі, її економічних, ринкових, юридичних і т.п. аспектів, класифікації її детермінуючих чинників, методичні підходи до оцінювання її рівнів, системи оціночних показників розглянуто у працях та-

ких сучасних науковців, як Т. Борисова, І. Почтарук, О. Беззубченко, О. Транченко та ін. [7-13]. Більша частина дослідників спирається на тезу визнаного фахівця у сфері економічної конкуренції М. Портера, що «при спробі відповісти на запитання про конкурентоспроможність на національному рівні ... необхідно сфокусувати свою увагу не на економіці в цілому, а на певних галузях та сегментах галузі. Необхідно зрозуміти, як і чому виникають комерційні життєздатні навички та технології, а зрозуміти це достатньо повно можна тільки на рівні розгляду конкретних галузей», і розвиває ті чи інші аспекти його широко відомої методики аналізу конкурентоспроможності галузей [14].

Серед основних методів оцінки конкурентоспроможності дослідники приділяють увагу методу, запропонованому М. Портером, що базується на порівнянні експортних можливостей галузі національної економіки зі світовим експортом, методам оцінки порівняльних переваг, аналізу ефективної конкуренції, кластерного аналізу, рейтингових та експертних оцінок, матричним методам, різним модифікаціям інтегрального методу й обґрунтуванню набору показників ефективності окремих аспектів діяльності галузі та їх вагових коефіцієнтів. Важливою складовою робіт Т. Борисової та В. Закірової є обґрунтування переваг та недоліків методів, що розглядаються. Цікавий підхід стосовно оцінювання конкурентоспроможності галузей в розрізі міжгалузеві конкуренції запропонований авторами статті [12].

Утім, зрозуміло, що кожній галузі властиві свої характерні риси, тенденції, зовнішні й внутрішні чинники розвитку, техніко-технологічні особливості, відтак і використання загальних методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності має враховувати галузеву специфіку. Так, хімічна промисловість є великим багатонаменклатурним комплексом, що складається з десятка секторів і значної кількості різноманітних виробництв. Останні відрізняються за розмірами, призначенням, ємністю ринків, експортним потенціалом, прибутковістю, технологіями, обладнанням, рівнем товар-

ної конкуренції і галузевими бар'єрами, забезпеченістю сировинними ресурсами. Ці аспекти слід завжди враховувати при опрацюванні політики галузевого розвитку.

Широкий спектр питань управління конкурентоспроможністю хімічної промисловості України та її окремих суб'єктів досліджено у працях науковців Інституту економіки промисловості НАН України [1, 15-20], а також у роботах [21-28]. Вивчення їхнього змісту дозволяє стверджувати, що найбільш опрацьованим у методичному плані є мікроекономічний рівень оцінювання та забезпечення конкурентоспроможності. Серед нечисленних робіт з кількісної оцінки конкурентоспроможності у хімічній галузі варто виділити дослідження Т. Ковені, І. Павленко, Т. Петешової, М. Касаткіної.

Утім, відкритим залишається питання щодо методичного інструментарію для порівняльної оцінки конкурентоспроможності галузі, виявлення її динаміки та визначення на цій основі потенціалу розвитку. Викладення авторського підходу до вдосконалення методики оцінювання конкурентоспроможності галузі з урахуванням її специфіки та результатів розрахунків за цією методикою і є **метою даної статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка конкурентоспроможності хімічної промисловості України в період 2013-2016 рр. виконана за дев'ятьма оціночними параметрами (обраними з урахуванням [24, с. 32-34]), кожний з яких характеризується певним набором значимих показників, табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники конкурентоспроможності хімічної промисловості України

Оціночний параметр	Значимі показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Репутаційна конкурентоспроможність	Частка продукції галузі в промисловому виробництві, %	3,7	3,4	3,6	2,6
	Частка експорту хімічної продукції у загальному експорті продукції з України, %	6,3	5	5	3,7
Структурна конкурентоспроможність	Частка найбільшого сектору продукції галузі, %	77,0	72,4	74,5	69,6
	Кількість інших секторів, частка яких у сумарному виробництві галузевої продукції перевищує 10% та їх кумулятивна частка	-	1 (13,3%)	1 (10,7%)	1 (11,7%)
	Кількість інших секторів, частка яких у сумарному виробництві галузевої продукції перевищує 5% та їх кумулятивна частка	3 (22,3%)	2 (13,7%)	2 (13,9%)	2 (17%)
Технологічна конкурентоспроможність	Первісна вартість основних засобів та нематеріальних активів, млн грн	58286,0	46312,7	47872,5	48740,4
	Знос, млн грн	33329,6	27619,0	28708,8	30091,0
	Знос, %	57,0	59,6	59,97	61,7
	Приріст, %	7,9	-20,5	3,2	1,8
Сировинна (ресурсна) конкурентоспроможність	Енергоємність галузевого виробництва (по природному газу), м ³ /грн	0,09	0,06	0,035	0,03
	грн/грн	0,42	0,36	0,30	0,23
Цінова конкурентоспроможність	Середні ціни на основну продукцію, грн/т:				
	- аміак	3827	5892	8452	6030
	- карбамід	3827	5892	5962	5084
	- аміачна селітра	2301	3338	4804	4215
	Продуктивність праці, тис. грн/особу	598,4	754,5	1089,3	932,1
Ринкова конкурентоспроможність	Частка заробітної плати у собівартості виробництва, %	8,5	8,4	7,1	8,4
	Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-8,2	-23,5	-14,9	-13,0
	Темпи росту обсягів реалізованої продукції, %	86,8	95,6	136	89,0
Інвестиційна конкурентоспроможність	Частка експорту у виробництві, %	47,6	57,6	54,8	55,2
	Капітальні затрати на вартісну одиницю реалізованої продукції, коп./грн	5	4	2,7	2,7
	Прямі іноземні інвестиції (на кінець року), \$млн	1196,1	869,7	679,5	644,2
Інноваційна конкурентоспроможність	Освоєно капітальних інвестицій, млн грн	2636	2019,8	1830,7	1655,5
	Кількість впроваджених інноваційних видів продукції	327	319	126	130
	Кількість впроваджених нових технологічних процесів	56	88	35	56
	Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, тис. грн у т.ч. за рахунок власних коштів	352732	194348	130882	87382
	Кількість підприємств, які впроваджували інновації	181436	142536	59212	87382
Конкурентоспроможність персоналу	Середня заробітна платня персоналу, грн/міс	72	58	36	30
		3720	4013	4734	5599

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України, НАК «Нафтогаз України», Національного банку України [5, 6, 29-35].

За останні чотири роки вітчизняне виробництво хімічних речовин і хімічної продукції помітно втратило репутаційну конкурентоспроможність, досягнувши у 2016 р. рекордно низьких значень за показниками «Частка продукції галузі в промисловому виробництві» та «Частка експорту хімічної продукції у загальному експорті продукції з України» (2,6 і 3,7% відповідно). Головною причиною тут стало значне зниження обсягів великотоннажних базових виробництв азотної групи. Так, за даними ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» [24] обсяги мінеральних добрив та продукції основної хімії в експорті хімічної продукції у 2016 р. в порівнянні з 2013 р. зменшилися у 4 рази, при цьому частка цієї продуктової групи зменшилась з 68 до 50%.

Незважаючи на негативну динаміку, продукція азотних виробництв залишається найбільш впливовою в галузі, значною мірою визначаючи рівень більшості показників її конкурентоспроможності.

Дані таблиці свідчать, що структура хімічної промисловості залишається сировинноорієнтованою, хоча останнім часом відбулися певні позитивні зміни (рис. 1). Частка продукції основної хімії, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах у структурі реалізації поступово скоротилася з 77% у 2013 р. до 69,6% у 2016 р. Водночас збільшилися частки всіх інших продуктовоїх груп, що стало наслідком не тільки структурних зрушень, а реального зростання обсягів виробництва і реалізації продукції.

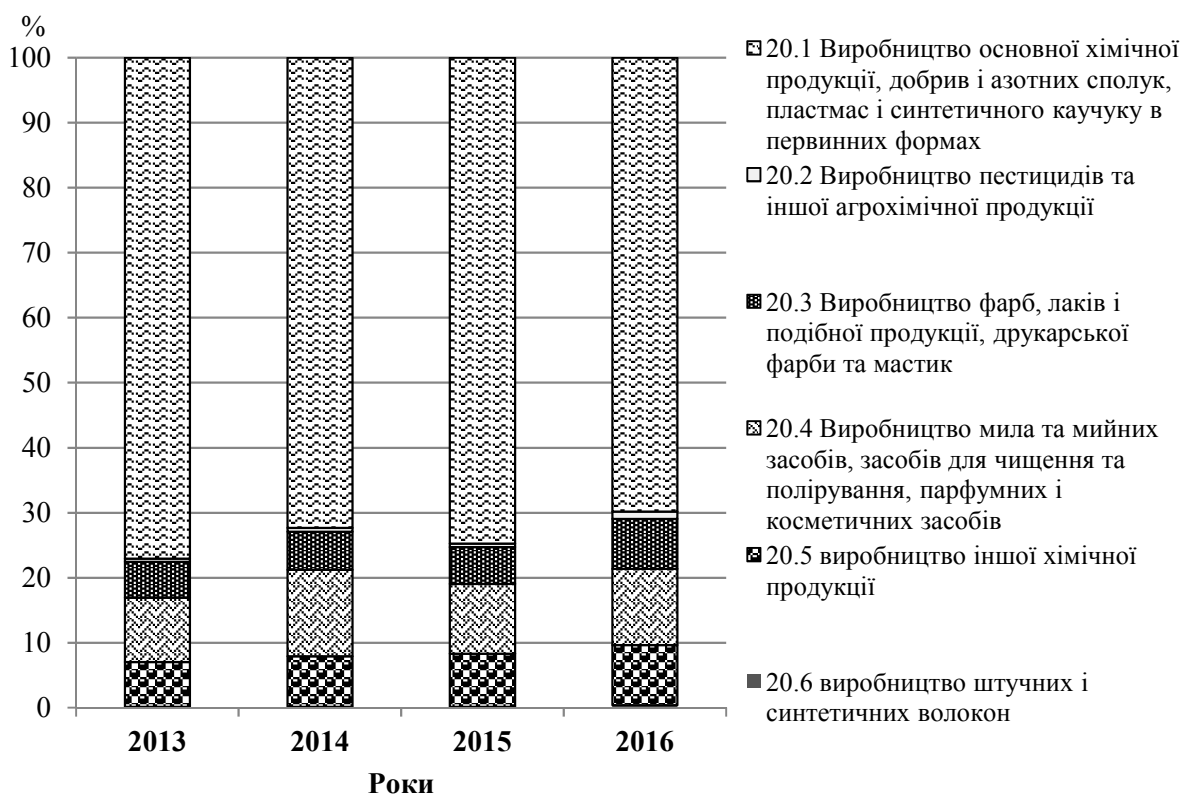

Рис. 1. Структурні зміни у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції

Джерело: побудовано за даними [5].

Суттєві зміни спостерігалися за стабільно найменш впливовими секторами галузі, а саме виробництвами пестицидів, іншої агрохімічної продукції та штучних і синтетичних волокон. Обсяги цих продуктів зросли майже у 3 рази впродовж чотирьохрічного періоду. Однак їхня частка в загальному обсязі хімічних речовин і хімічної продукції залишається незначною.

Загалом структура виробництва та реалізації продукції хімічної промисловості є неконкурентоспроможною – частка продуктів первинної технологічної обробки залишається великою (69,6% у 2016 р.), тоді як частка середньо- і високотехнологічних, хоча й зросла, але становить лише 30,4%.

Слабким параметром конкурентоспроможності хімічної промисловості України протягом багатьох років є її технологічна складова. Втрата частини активів підприємств галузі, що залишилися на невідконтрольній Україні території, та подальше зростання зносу основних засобів і нематеріальних активів негативно впливають на потенціал вітчизняних хімічних виробництв, більшість з яких потребують масштабної модернізації.

Значний процент зносу (61,7% у 2016 р.) свідчить про те, що обсяги інвестованих у галузь коштів є недостатніми для поліпшення ситуації. Це підтверджують показники інвестиційної конкурентоспроможності.

На тлі інтенсивних інфляційних процесів в економіці країни щорічно скорочуються капітальні вкладення в хімічну промисловість, темп їх падіння у 2016 р. відносно 2013 р. становив 63%. Капітальні затрати на вартісну одиницю реалізованої продукції за період 2013-2016 рр. зменшилися майже вдвічі і становили 2,7 коп./грн (за експертними оцінками фахівців галузі прийнятним є рівень цього показника не менше 20 коп./грн). Зменшення прямих іно-

земних інвестицій обумовлено курсовою різницею та впливом частини акціонерного капіталу, який надійшов попередніми роками. Рис. 2 добре ілюструє високу кореляцію між темпами скорочення освоєних капітальних та прямих іноземних інвестицій. Головними причинами такого зменшення є нестабільна ситуація на сході України та відсутність необхідних економіко-правових реформ для покращення інвестиційного клімату.

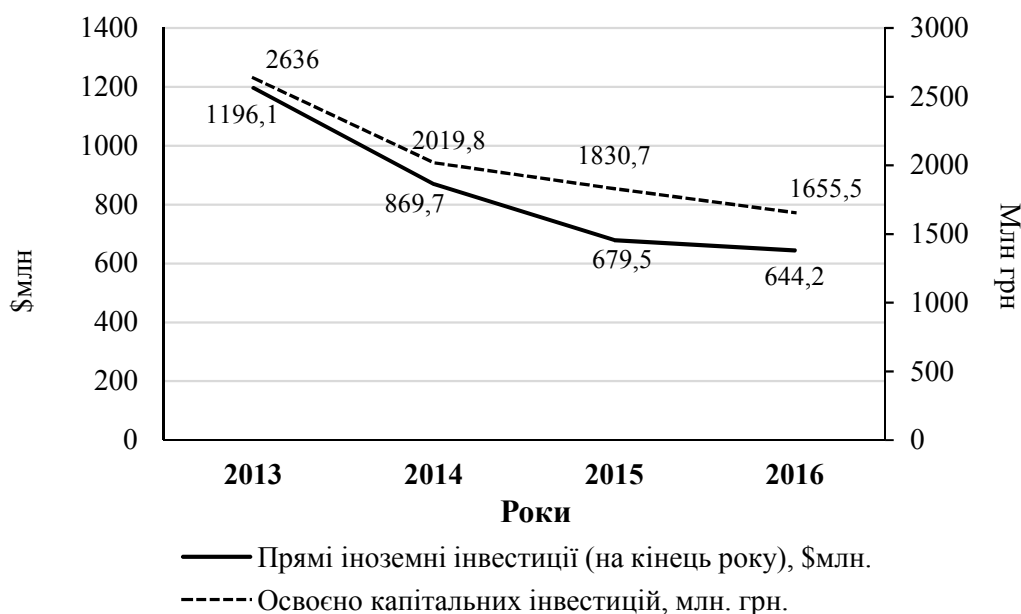

Рис. 2. Динаміка освоєних капітальних та прямих іноземних інвестицій у виробництво хімічних речовин і хімічної продукції

Джерело: побудовано за даними [29-31].

До речі, за інформацією фахівців ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», «Більшість країн-сусідів активно інвестують у національну хімічну промисловість та створення нових хімічних виробництв. Наразі, наприклад, у РФ в 2016 році реалізовано або перебувають у стадії практичної реалізації 78 інвестиційних проєктів, у Республіці Білорусь – 17, у Казахстані – 26» [36, с. 60].

Натомість, перебуваючи в кризовому стані, українська хімічна промисловість продемонструвала зниження як інвестиційної, так й інноваційної конкурентоспроможності.

У 2015-2016 рр. суттєво зменшилась кількість впроваджених інноваційних видів продукції, спостерігалась низька активність щодо застосування нових технологічних процесів. Аналізуючи обсяги та джерела фінансування інноваційної діяльності виробників хімічної продукції (рис. 3), можна констатувати, що вони поставлені в умови самовиживання та повністю позбавлені державної підтримки. Дефіцит власних коштів через стійку збитковість операційної діяльності та відсутність будь-якої зов-

нішньої зацікавленості в інноваційному розвитку хімічної промисловості України стримують процеси модернізації у галузі і закладають системні основи її подальшого низхідного тренду.

Невисокий техніко-технологічний рівень галузі та домінування матеріало- та енергоємних видів продукції у структурі її загального виробництва негативно впливають на сировинну (ресурсну) конкурентоспроможність хімічної промисловості.

На тлі об'єктивного зростання цін на енергоресурси середня енергоємність одиниці хімічної продукції в Україні є у 1,5 та 1,8 раза вищою, ніж у США та країнах ЄС відповідно. Натомість, варто відмітити і важливу позитивну тенденцію – поступове зниження питомого показника по природному газу, який у 2016 р. становив 0,03 м³/грн, що в 3 рази менше, ніж у 2013 р. Таке суттєве зниження енергоємності лише частково можна віднести на рахунок впровадження заходів з поліпшення енергоефективності виробництва. Основною причиною тут стало зупинення частини великотоннажних виробництв основної хімії, які традиційно є найбільшими у галузі споживачами природного газу.

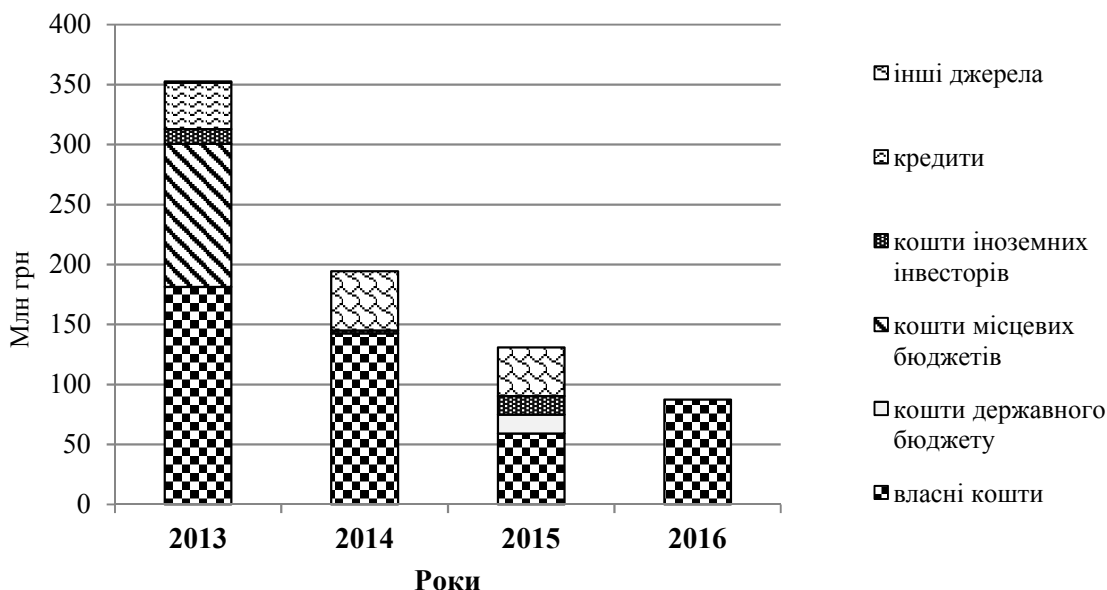

Рис. 3. Джерела фінансування інноваційної діяльності виробників хімічних речовин і хімічної продукції

Джерело: побудовано за даними [33].

Цінова та ринкова конкурентоспроможності є найчутливішими до змін умов зовнішнього середовища та віддзеркалюють рівень усіх інших оціночних параметрів.

Технологічна застарілість більшості хімічних виробництв, структурні диспропорції в галузі та жорстка конкуренція як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках привели до зниження експортного потенціалу української хімічної промисловості та зростання імпортозалежності вітчизняного ринку хімічної продукції.

В експорті хімічної продукції продовжує домінувати частка мінеральних добрив та продуктів основної хімії, однак цей показник поступово знижується внаслідок стрімкого падіння обсягів експорту даної продуктової групи (рис. 4). Головна причина такої ситуації полягає у низькій цінній конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, яка погіршується із щорічним зниженням експортних цін на основні види продукції (рис. 5).

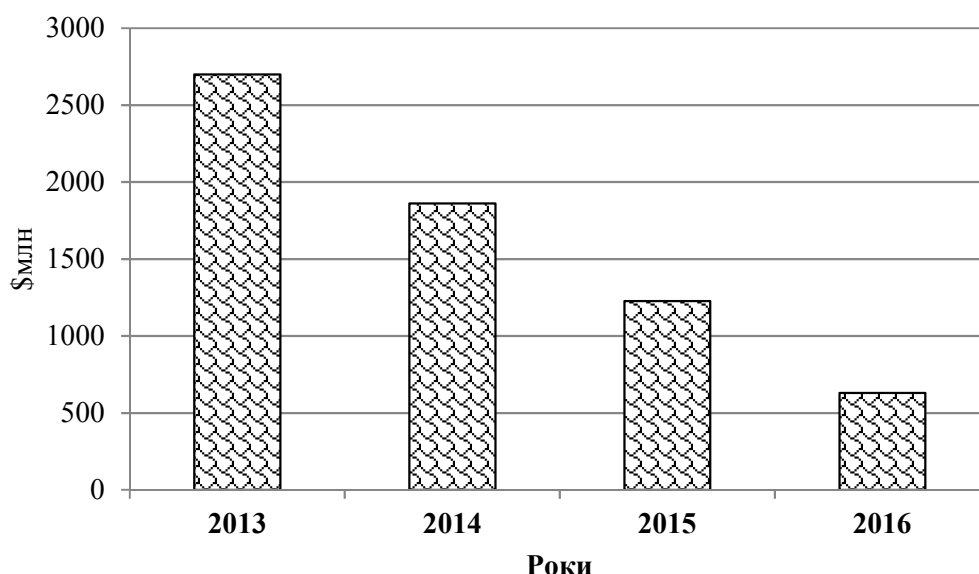

Рис. 4. Динаміка експорту мінеральних добрив та продуктів основної хімії

Джерело: побудовано за даними [24].

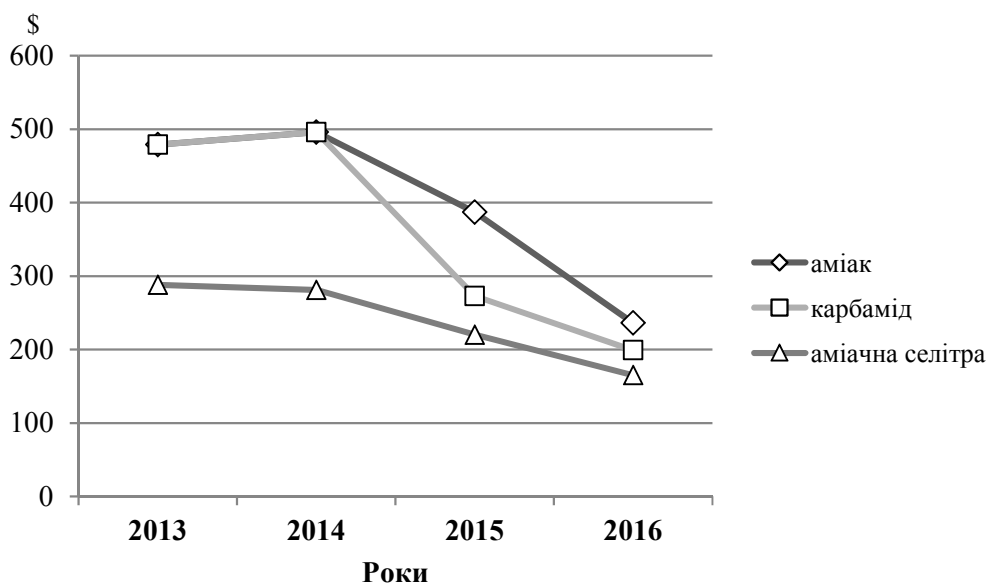

Рис. 5. Динаміка експортних цін за основними видами продукції

Джерело: побудовано за даними [24].

Через загальні кризові явища в українській економіці внутрішній ринок характеризується слабким попитом з боку як промислових, так і кінцевих споживачів хімічної продукції. При цьому низька цінова конкурентоспроможність українських продуктів спричиняє їхнє витиснення імпортом, частка якого на внутрішньому ринку в 2016 р. становила 73%.

Для отримання підсумкової оцінки конкурентоспроможності хімічної промисловості України авторами запропоновано використання методичного підходу на основі стандартизації масиву вихідних даних. На відміну від існуючих методик даний під-

хід дозволяє узагальнити окремі оціночні показники, які мають різні одиниці виміру та відрізняються числовим порядком, що забезпечує наочність формування загального рівня конкурентоспроможності галузі з визначенням впливу кожної складової на підсумковий результат оцінки.

Для виконання процедури стандартизації були відібрані найбільш значущі показники з кожної групи певного оціночного параметру (табл. 2). Їх перетворення здійснювалося шляхом ділення обраного річного показника на його максимум у періоді (у даному випадку за чотири роки). Таким чином, усі значення опинилися у проміжку [0; 1].

Таблиця 2

Результати оцінки конкурентоспроможності хімічної промисловості України

Оціночний параметр	Основний показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	2	3	4	5	6
Репутаційна конкурентоспроможність (РК)	Частка експорту хімічної продукції в загальному експорті продукції з України, %	6,3	5	5	3,7
Стандартизація показника РК		1	0,794	0,794	0,587
Структурна конкурентоспроможність (СК)	Частка найбільшого сектору продукції галузі, %	77	72,4	74,5	69,6
Стандартизація показника СК		0,756	0,908	0,839	1
Технологічна конкурентоспроможність (ТК)	Знос, %	57	59,6	59,97	61,7
Стандартизація показника ТК		1	0,939	0,931	0,891
Сировинна (ресурсна) конкурентоспроможність (С-РК)	Енергоємність галузевого виробництва (по природному газу), м ³ /грн	0,09	0,06	0,035	0,03
Стандартизація показника С-РК		0,333	0,5	0,857	1
Цінова конкурентоспроможність ЦК	Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-8,2	-23,5	-14,9	-13
Стандартизація показника ЦК		1	0,349	0,55	0,631
Ринкова конкурентоспроможність (РК)	Темпи росту обсягів реалізованої продукції, %	86,8	95,6	136	89

1	2	3	4	5	6
Стандартизація показника РК		0,638	0,703	1	0,654
Інвестиційна конкурентоспроможність (ІнкВ)	Капітальні затрати на вартісну одиницю реалізованої продукції, коп./грн	5	4	2,7	2,7
Стандартизація показника ІнкВ		1	0,8	0,54	0,54
Інноваційна конкурентоспроможність (ІнкК)	Обсяг фінансування інноваційної діяльності до реалізованої продукції, %	0,631	0,364	0,188	0,144
Стандартизація показника ІнкК		1	0,577	0,298	0,228
Конкурентоспроможність персоналу (КП)	Середня заробітна платня персоналу хімічних виробництв до середньої заробітної плати по країні, %	113,6	115,5	112,5	107,9
Стандартизація показника КП		0,984	1	0,974	0,934
Підсумкова оцінка конкурентоспроможності		0,158	0,038	0,046	0,025

Ураховуючи, що не всі показники мають однаковий вектор впливу на рівень конкурентоспроможності, для деяких з них були передбачені додаткові дії. Для показників, що за змістом мають негативне смислове навантаження, наприклад, показник «Енергоємність галузевого виробництва (по природному газу)», з початку здійснювався перехід до зворотних величин, а потім отримані значення переводилися у відносну шкалу, як це було описано вище.

Підсумкова оцінка конкурентоспроможності галузі у кожному році періоду, що досліджувався, була отримана шляхом перемноження стандартизованих значень показників усіх оціночних параметрів. Результати узагальненої оцінки наочно представлені у графічному виді на рис. 6.

З рисунку видно, що у 2014 р. за більшістю оціночних параметрів відбулося звуження профілю конкурентоспроможності хімічної промисловості. Найбільше й стійке зниження протягом чотирьох років спостерігалось за репутаційною, інвестиційною та інноваційною конкурентоспроможністю, що несе вагомий ризик майбутнім перспективам вітчизняної хімічної індустрії, і в окремих випадках може спричинити зникнення певних хімічних виробництв.

Незважаючи на те, що в останні роки зміна технологічної конкурентоспроможності також мала негативну тенденцію, профіль за цим параметром візуально майже не змінився, тому що зниження відбувалося відносно повільно. Такий саме висновок можна зробити про динаміку конкурентоспроможності персоналу. Зменшення розриву між середньою заробітною платнею персоналу хімічних виробництв та середньою заробітною платою по країні негативно вплинуло на значення стандартизованого показника за цим оціночним параметром.

Помітні позитивні зрушення позицій спостерігаються за сировинною та структурною складовими конкурентоспроможності. Однак тут визначальними стали не внутрішні інтенсивні детермінанти, а зовнішні ситуаційні чинники.

Підсумовуючи результати оцінки конкурентоспроможності хімічної промисловості, можна зробити такі висновки. Різке зниження конкурентних можливостей галузі у 2014 р. (більше ніж у 4 рази) було спричинено, перш за все, значним падінням цінової та інноваційної складових відносно їхніх максимальних значень у періоді. Це демонструють стандартизовані значення показників збитковості операційної діяльності та обсягу фінансування інноваційної діяльності до реалізованої продукції (табл. 2).

Певне підвищення конкурентоспроможності галузі у 2015 р. відбулося за рахунок подальшого зменшення енергоємності хімічної промисловості (на 42%, стандартизоване значення зросло на 0,357), збитковості операційної діяльності (на 9%, стандартизоване значення зросло на 0,201) та нарощування обсягів реалізованої продукції (темп росту 136%, стандартизоване значення зросло на 0,297). Але, слід відзначити, що покращення ситуації в хімічній промисловості у 2015 р. було «сплесковим» і не означало її перехід до фази «пожвавлення». Це підтвердила підсумкова оцінка за параметрами 2016 р., які у своїй більшості негативно вплинули на її загальний результат й обумовили його найгірше значення за весь аналізований період.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Методичні засади оцінювання конкурентоспроможності галузі є складовою загальної проблеми управління розвитком економічних суб'єктів в умовах зростаючої конкуренції. Існуючі сучасні методики оцінювання конкурентоспроможності розвивають класичні підходи та спрямовані на визначення інтегрального результату, але не приділяють належної уваги динамічному та галузевому аспектам.

Викладений авторський підхід до вдосконалення методики оцінювання конкурентоспроможності галузі ґрунтується на врахуванні специфіки хімічної промисловості і надає змогу оцінити динаміку зміни загальної конкурентоспроможності та її

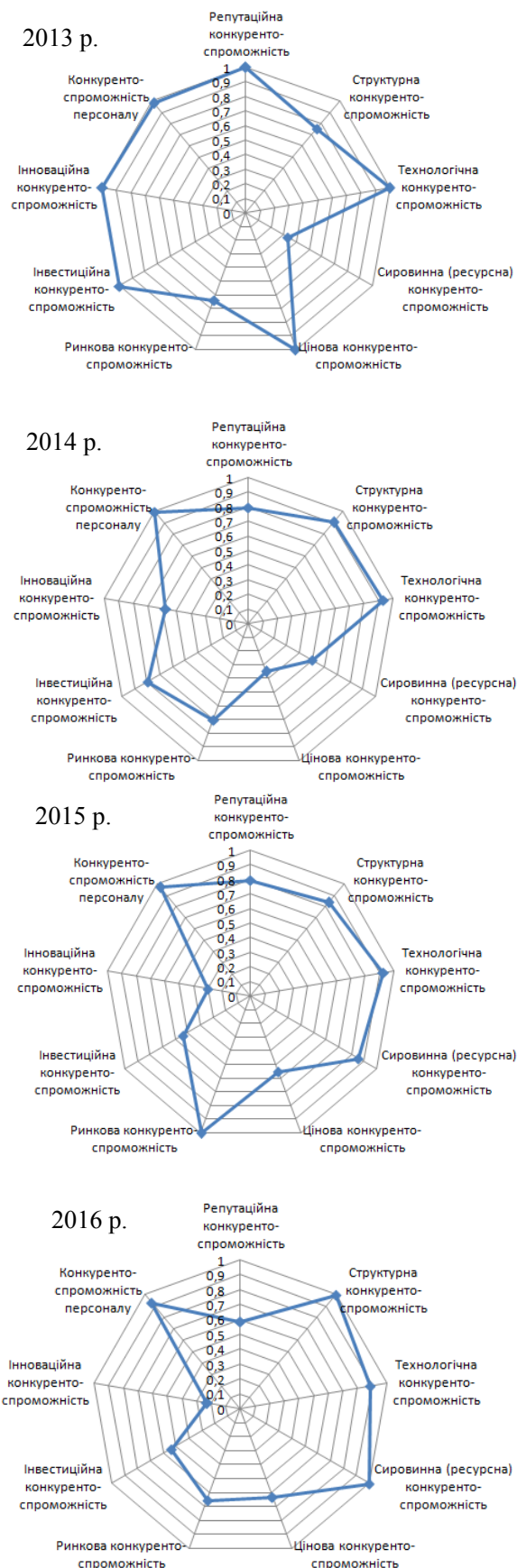

Рис. 6. Графічна інтерпретація зміни профілю конкурентоспроможності хімічної промисловості України

складових. Запропонований порядок розрахунку підсумкової оцінки містить методичний інструментарій на основі стандартизації масиву вихідних даних.

Зроблена оцінка конкурентоспроможності хімічної промисловості України засвідчила її високу негативну динаміку, що дозволяє охарактеризувати сукупність сучасних галузевих тенденцій як «вільне падіння». З кожним роком вітчизняне хімічне виробництво втрачає можливості конкурувати не тільки на зовнішньому, але й на внутрішньому ринку. При збереженні наявних тенденцій, особливо в інвестиційній та інноваційній складових конкурентоспроможності, його конкурентні позиції можуть бути втрачені назавжди. Втім, розрахунки за методикою та побудова графічного профілю конкурентоспроможності показали наявність потенціалу його відновлення. На опрацювання відповідних заходів із залучення та активізації цього потенціалу на державному та галузевому рівнях і будуть спрямовані подальші дослідження.

Література

- 1. Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку: наук.-аналіт. доп. / О.І. Амоша, І.П. Булеєв, А.І. Землянкін, Л.О. Збаразська, Ю.М. Харазішвілі та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2017. 120 с.**
- 2. Кіндзерський Ю.В.** Деіндустріалізація та її детермінанти у світі та в Україні. *Економіка України*. 2017. № 11. С. 48-72.
- 3. Іванов С.В., Солдак М.О.** Модернізація економіки України в контексті світових тенденцій індустріального розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 3 (45). С. 24-31.
- 4. Ляшенко В.І., Котов Є.В.** Україна XXI: неоіндустріальна держава або «крах проекту»? моногр. К.: Ін-т економіки пром-сті НАН України, Полтавський ун-т економіки і торгівлі. 2015. 196 с.
- 5. Діяльність суб'єктів господарювання за 2016 рік : стат. збірник / Державна служба статистики України ; за ред. М.С. Кузнецової. К., 2017. 628 с.**
- 6. Зовнішня торгівля України : стат. збірник / Державна служба статистики України ; відп. за вип. А. Фризоренко. К., 2017. 85 с.**
- 7. Борисова Т.М.** Конкурентоспроможність галузі: детермінанти формування та сучасні методи оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2011. № 6. Т. 1. С. 54-60.
- 8. Почтарук І.С.** Методичні підходи до оцінки галузевої конкурентоспроможності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 41-45.
- 9. Транченко О.М.** Оцінка галузевої конкурентоспроможності (на прикладі агропромислового комплексу). *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 9-10(2). С. 7-10.
- 10. Абдуллаєва М.Н.** Методические основы оценки конкурентоспособности хозяйствующих субъектов с учетом их отраслевой специфики в Узбекистане. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 1 (47). С. 21-24.
- 11. Беззубченко О.А.**

Оцінка конкурентоспроможності галузей національної економіки в умовах глобалізації. *Економічний простір*. зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ПДАБА. 2009. № 21. С. 85-93. 12. **Кучеренко С.Ю., Левасва Л.Ю., Семененко О.Г.** Методологічні підходи до оцінки міжгалузевої конкурентоспроможності. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 162 (11-12). С. 43-47. 13. **Закирова В.Н.** Уровень конкурентоспособности отрасли как конститутивный результат интегрированности управления с использованием синергетического подхода. *Вестник АГТУ. Серия: Экономика*. 2012. № 1. С. 53-57. 14. **Портер М.** Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов; пер. с англ. Москва: Альпина Паблицер, 2011. 454 с. 15. **Промисловість** і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості: наук.-аналіт. доповідь / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О. Збаразська та ін.; за заг. ред. В.П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2014. 200 с. 16. **Галузеві** проблеми і пріоритети промислової політики України: наук. доповідь / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О. Збаразська та ін. Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2009. 42 с. 17. **Національна** модель неоіндустріального розвитку України: моногр. / Вишневський В.П., Збаразська Л.О., Заніздра М.Ю. та ін. за ред. В.П. Вишневського. Київ: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2016. 518 с. 18. **Якубовський М.М., Ляшенко В.І.** Модернізація економіки промислових регіонів: спроба концептуалізації. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1(30). С. 188-195. 19. **Якубовский Н.Н., Солдак М.А.** Выбор структурных акцентов активизации развития промышленности Украины. *Економіка промисловості*. 2017. № 2 (78). С. 5-21. 20. **Shevtsova A.Z., Braslavska O.V.** Research preconditions of Ukrainian chemical industry modernization based on the assessment competitiveness of its potential [online]. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2016. 1. URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2016_1/2016_1_12.pdf. 21. **Шубін О.О.** Хімічна промисловість України: економічні трансформації та перспективи: моногр. / Дон. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. 628 с. 22. **Неоіндустріальна** трансформація промислового потенціалу України: колект. моногр. / НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»; за ред. Л. В. Дейнеко. Київ, 2016. 278 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/277.pdf>. 23. **Шелудько Е.І.** Оцінка стану розвитку конкурентного середовища на ринках хімічної та неметалевої мінеральної продукції. *Економічний вісник університету*: зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2016. Вип. 29 (2). С. 324-333. 24. **Ковеня Т.В.** Системна аналітична

оцінка основних змін, які відбулися в хімічній промисловості України в 2016 році та в попередніх роках. *Хімічна промисловість України*. 2017. № 1. С. 18-34. 25. **Павленко І.І.** Оцінка потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств хімічної промисловості. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. праць: у 2-х вип. ПДТУ. Маріуполь, 2015. Вип. 2 (12), Т. 3. С. 8-13. 26. **Управління** ресурсами підприємства: методичні підходи та досвід у хімічній промисловості: моногр. / Шевцова Г.З., Петешова Т.А., Швець Н.В. та ін. Луганськ: вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2009. 212 с. 27. **Петешова Т.А., Касаткіна М.В.** Визначення сфер формування й реалізації конкурентних переваг підприємств хімічної промисловості. *Схід*. 2012. № 4. С. 70-73. 28. **Касаткіна М.В.** Оцінка конкурентоспроможності підприємств хімічної промисловості: методичні аспекти. *Менеджмент і маркетинг інновацій*. 2011. № 3. Т. 2. С. 159-165. 29. **Капітальні** інвестиції в Україні у 2010-2015 роках: стат. збірник. Державна служба статистики України; за ред. І.С. Петренко. К., 2016. 115 с. 30. **Експрес-випуск** «Капітальні інвестиції у січні-грудні 2016 року», 24.02.2017 № 90/0/03.4вн-17. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 31. **Інвестиції** зовнішньоекономічної діяльності. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 32. **Паливно-енергетичні** ресурси України: стат. збірник. Державна служба статистики України; відп. за вип. В.М. Божок. К., 2017. 190 с. 33. **Наукова** та інноваційна діяльність України: стат. збірник. Державна служба статистики України; відп. за вип. О.О. Кармазіна. К., 2017. 140 с. 34. **Динаміка** цін на природний газ для споживачів України (промислові споживачі) за останні 5 років. Офіційний сайт НАК «Нафтогаз України». URL: www.naftogaz.com/files/Dostup/Dynamika-ciny-2010-2017-Promyslovist.pdf. 35. **Офіційний** курс гривні щодо іноземних валют (середній за період) 2010-2017. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls. 36. **Ковеня Т.В., Канюка І.В.** Промислове інвестування хімічної промисловості України: плюси і мінуси. *Хімічна промисловість України*. 2017. № 1. С. 57-60.

Швець Н. В., Шевцова Г. З. Удосконалення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності галузі

Стаття присвячена викладенню авторського підходу до оцінювання конкурентоспроможності галузі з урахуванням динамічного та галузевого аспектів. Розглянуто існуючі методичні підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності.

Для отримання підсумкової оцінки конкурентоспроможності галузі запропоновано використання

методики на основі стандартизації масиву вихідних даних. На відміну від існуючих методик даний підхід дозволяє узагальнити окремі оціночні показники, які мають різні одиниці виміру, числовий порядок та вектор впливу, що забезпечує наочність формування загального рівня конкурентоспроможності галузі з визначенням впливу кожної складової на підсумковий результат оцінки.

Сутність та порядок розрахунків за запропонованою методикою оцінювання конкурентоспроможності галузі представлено на прикладі хімічної промисловості України. Зроблено висновок, що висока негативна динаміка конкурентоспроможності хімічної галузі обумовлена здебільшого низьким рівнем її репутаційної, інвестиційної та інноваційної складових. Побудований графічний профіль конкурентоспроможності галузі дозволяє оцінити потенціал її відновлення за окремими складовими.

Викладений підхід може бути використаний (за певних модифікацій з урахуванням секторальних особливостей) при оцінюванні динаміки конкурентоспроможності будь-якої галузі економіки, а також при компаративних дослідженнях міжгалузевого та міжнародного характеру.

Ключові слова: галузь, конкурентоспроможність, оцінювання, методика, показник, хімічне виробництво.

Швец Н. В., Шевцова А. З. Совершенствование методических подходов к оценке конкурентоспособности отрасли

Статья посвящена изложению авторского подхода к оценке конкурентоспособности отрасли с учетом динамического и отраслевого аспектов. Рассмотрены существующие методические подходы к оценке конкурентоспособности.

Для получения итоговой оценки конкурентоспособности отрасли предложено использование методики на основе стандартизации массива исходных данных. В отличие от существующих методик данный подход позволяет обобщить отдельные оценочные показатели, имеющие разные единицы измерения, числовой порядок и вектор влияния, что обеспечивает наглядность формирования общего уровня конкурентоспособности отрасли с определением влияния каждой составляющей на итоговый результат оценки.

Сущность и порядок расчетов по предложенной методике оценки конкурентоспособности отрасли представлены на примере химической промышленности Украины. Сделан вывод, что высокая негативная динамика конкурентоспособности хими-

ческой отрасли в основном обусловлена низким уровнем ее репутационной, инвестиционной и инновационной составляющих. Построенный графический профиль конкурентоспособности отрасли позволяет оценить потенциал ее восстановления по отдельным составляющим.

Изложенный подход может быть использован (при определенных модификациях с учетом секторальных особенностей) при оценке динамики конкурентоспособности любой отрасли экономики, а также при компаративных исследованиях межотраслевого и международного характера.

Ключевые слова: отрасль, конкурентоспособность, оценка, методика, показатель, химическое производство.

Shvets N., Shevtsova H. Improving methodical approaches to assessing the industry's competitiveness

The article is devoted to the authors' approach to assessing the industry's competitiveness, taking into account the dynamic and sectoral aspects. Existing methodical approaches to competitiveness assessment are considered.

To obtain a final assessment of the industry's competitiveness, it was suggested to use the method based on the standardization of the source data array.

Unlike existing methods, this approach allows us to generalize the individual evaluation indicators that have different units of measure, numerical order and impact vector. Also it provides visibility of the overall level of the industry's competitiveness with the determination of the each component influence on the final result of assessment.

The essence and procedure for calculating based on the proposed method for assessing the industry's competitiveness are presented on the example of the Ukrainian chemical industry. It is concluded that the high negative dynamics of the competitiveness of the chemical industry is mainly due to the low level of its reputational, investment and innovative components. The constructed graphic profile of the industry's competitiveness makes it possible to assess the potential for its recovery by individual components.

The presented approach can be used (with certain modifications taking into account sectoral peculiarities) in assessing the dynamics of competitiveness of any branch of the economy, as well as in comparative studies of intersectoral and international nature.

Keywords: industry, competitiveness, assessment, methods, indicator, chemical manufacturing.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2018

Прийнято до друку 19.06.2018